

Učni jezik, miselni procesi in razvijanje sporazumevalne zmožnosti

Vida Gomivnik Thuma

UČNI JEZIK (UČNI/PEDAGOŠKI POGOVOR)

(B. Marentič Požarnik in L. Plut Pregelj, Moč učnega pogovora, 2009; spremljava pouka v DOŠ.)

Učenje ni količinsko povečevanje znanja (pomnjenje), je proces ustvarjanja lastnih razlag, da bi bolje razumeli resničnost in življenje.

Pri pouku so zato nujne zadalžitve, ki od učencev zahtevajo opazovanje, primerjanje, razvrščanje, sklepanje, analizo, sintezo, predvidevanje, napovedovanje, argumentiranje, eksperimentiranje ...

Po Marzanu so to t. i. **vseživljenjska znanja**; zajemajo spoznavne postopke (višji miselni procesi/kompleksno razmišljanje), miselne navade (kritična presoja, kreativno mišljenje) in veščine (delo z viri, učinkovito predstavljanje idej, sodelovanje) – učenci to razvijajo oz. pridobivajo z ustreznimi zadalžitvami, izkušnjami/vajo.

Način poučevanja, ki tako učenje omogoča:

transakcijsko poučevanje: učenci gradijo svoje znanje v procesu učenja, ki zahteva njihovo dejavnost (miselna in govorna dejavnost – trajno in uporabno znanje).

Govorna dejavnost učencev se uresničuje pri **učnem pogovoru/pedagoškem dialogu (v učnem jeziku)**.

UČNI POGOVOR

Učni jezik pri posameznem šolskem predmetu (razlikuje se od običajnega govora in od učnega jezika pri drugih predmetih) sestoji iz govornjene različice (učni/pedagoški (po)govor/dialog; naprej: učni pogovor) in pisne različice (zapisana/natisnjena strokovna besedila).

Učni pogovor, sestavini:

- *odnosni (po)govor* učitelja in učencev
- *spoznavni (po)govor* učitelja in učencev

Učenci z obema pri učnem jeziku vsakega predmeta razvijajo **jezikovno oz. sporazumevalno zmožnost** (poimenovalno, skladijsko/upovedovalno, pravorečno, pravopisno, slogovno), in sicer tako, da:

pri odnosnem (po)govoru razvijajo zmožnost praktičnega sporazumevanja v knjižnem jeziku – vljudno, spoštljivo izražanje mnenj, želja, ('nestrokovnih') predlogov v hierarhičnem odnosu učitelj : učenec;

pri spoznavnem (po)govoru razvijajo zmožnost strokovne komunikacije, značilne za predmetno področje – terminologija, značilne skladijske strukture, besedilni vzorci, slogovni postopki ...

Učitelj in razvijanje sporazumevalne zmožnosti učencev

Za učitelja je nujna strokovna, didaktična in jezikovna kompetentnost; zavedati se mora (in biti pripravljen to uresničevati):

- da je njegova naloga pomagati učencem usvojiti strokovno/predmetno znanje,
- da je odgovoren za razvijanje sporazumevalne zmožnosti učencev v knjižnem jeziku (splošne in za predmet specifične),
- da problemske zadolžitve pri pouku od učencev zahtevajo miselno dejavnost (višji miselni procesi, kritično/kreativno mišljenje),
- da aktivne oblike dela spodbujajo in zahtevajo miselno in tudi govorno dejavnost učencev – nujna je za razvijanje njihove sporazumevalne zmožnosti (če naj bi jo razvijali, morajo misliti **in** govoriti).

Učitelj naj bi pri svojem predmetu, da bi učenci razvijali sporazumevalno zmožnost v knjižnem jeziku, zagotovil učne okoliščine, ki zahtevajo njihovo miselno in govorno dejavnost. Da bi to zmožnost v celoti dosegli, jih je nujno spodbujati:

- da t. i. „iščoči govor“ (nastaja v procesu reševanja problema, gre za dialog v delovnem paru/skupini, ki je neizoblikovan: negotovost (intuitivnost), nedorečenost in nenatančnost pri izražanju ugotovitev/misli, žargonska poimenovanja, pogovorni jezik – „govorni osnutki“) **pretvorijo v**
- t. i. „končni govor“ (oblikovane oz. izpeljane misli/ugotovitve, raba knjižnega jezika: formalna poimenovanja /terminologija/, skladenjska dodelanost in pravorečna/pravopisna pravilnost, oblikovanje koherentnih, za področje značilnih besedil).
(Marentič Požarnik, Plut Pregelj, 2009, str. 58, 61.)

OPAZOVANJE POUKA KAŽE, DA TO NIV CELOTI OZ. DOVOLJ URESNIČEVANO – VZROČNA POVEZAVA MED RAZVIJANJEM SPORAZUMEVALNE ZMOŽNOSTI, MIŠLJENJEM, PROBLEMSKIMI ZADOLŽITVAMI PRI POUKU IN UČITELJEVO VLOGO PRI TEM NI DOVOLJ OZAVEŠČENA.

UČNI POGOVOR

Za pogovor sta potrebni sporazumevalni dejavnosti **govorjenje** in **poslušanje**; pri istem udeležencu pogovora se menjujeta (pogovorne zamenjave).

Učni pogovor

Nujni pogoji:

pripravljenost/motivacija, poslušanje, govorjenje (obvladovanje jezika), čas, ustrezna klima v razredu ter (miselno) in govorno dejavni učenci.

Vrsti učnega pogovora:

- **tradicionalni učni pogovor** – sprašuje učitelj, učenci odgovarjajo
- **pravi učni pogovor** – učenci poslušajo (učitelja **in** sošolce) ter govorijo (odgovarjajo na vprašanja, predstavljajo svoje ideje, razlagajo, utemeljujejo, vrednotijo **in** sprašujejo)

Tradicionalni učni pogovor, faze:

- učitelj zastavi (običajno zaprto) vprašanje, pričakuje določen odgovor,
- eden/več učencev odgovori z besedo ali s kratkim odgovorom,
- učitelj da povratno informacijo o pravilnosti odgovora/odgovori sam oz. preoblikuje vprašanje,
- zastavi naslednje vprašanje (navadno ni povezano z učenčevim odgovorom na prejšnje vprašanje).

To ni pravi pogovor (tradicionalni/monološki/nepravi/recitacijski pogovor): učitelj nadzoruje dialog – uvaja (pod)teme, pokliče, prekine učenca, upošteva le pričakovani odgovor, ne spodbuja dopolnjevanja oz. pojasnjevanja odgovorov, sam odgovarja, daje malo časa (učencem sporoča, da njihov prispevek ni pomemben – ugibajo).

Učenci razvijajo poimenovalno zmožnost; daljših povedi in besedil praviloma ne tvorijo. Učitelj ne spozna njihovih miselnih procesov in morebitnih zdrsov v razumevanju.

Pozitivno: podajanje „gotovega“ znanja in utrditev obstoječega, red, struktura – tradicionalni pogovor je nujna sestavina pouka, ne bi pa smel prevladati.

SPREMLJAVA POUKA IN UGOTOVITVE STROKOVNJAKOV KAŽEJO, DA PRI POUKU IZRAZITO PREVLADEJE TAK UČNI POGOVOR.

Pravi/pristni/avtentični pogovor:

- vprašanja zastavljajo učitelj **in** učenci,
- isto (odprto) vprašanje ima lahko več odgovorov (izkušnje, predznanje),
- odgovori vključujejo/upoštevajo prejšnje odgovore učencev (graditev znanja),
- nova vprašanja nastajajo na osnovi prejšnjih odgovorov učencev,
- učitelj tvori povratne informacije za več oz. za vse odgovore,
- občasno povzame odgovore in spodbuja nove prispevke učencev,
- spodbuja učence k pojasnjevanju, utemeljevanju in vrednotenju,
- učenci uvajajo nove podteme, učitelj tematsko razširitev sprejme, če je v skladu z osnovno temo, in jo vključi v obravnavo.

Učenci razvijajo poimenovalno, skladijsko zmožnost in zmožnost tvorjenja besedil (nujno je tudi branje za področje značilnih strok. bes.).

Pozitivno: učenci izražajo, utemeljujejo misli in zastavljajo vprašanja; nastajajo verige pogovornih izmenjav (učenci spoznavajo ideje, poglede sošolcev ter urejajo svoje; učitelj spoznava način razmišljanja učencev).

PRI POUKU JE TAKEGA UČNEGA POGOVORA MALO.

(B. Marentič Požarnik in L. Plut Pregelj, Moč učnega pogovora, 2009, str. 75, 76.)

- Učiteljica: No, kaj pa, če bi bili ob morju pozno popoldne, ko sonce zahaja, kakšna je takrat videti vodna gladina? Ali pa zgodaj zjutraj?
- Več učencev: Rumena? Rumena? Rumena!
- Učiteljica: Ali ste jo kdaj opazovali? (*Premor.*)
- Učenec A: Svetlika se.
- Učiteljica: Svetlika se! Blešči se! Zakaj? Kaj pravite?
- Več učencev: Ker se odbija, odbija, odbija ...
- Učiteljica: Kako takrat padajo svetlobni žarki? Kako padajo? Pod kakšnim kotom? (*Učiteljica brez presledka niza vprašanja.*)
- Več učencev: **Pod manjšim.**
- Učiteljica: Pod kakšnim kotom?
- Več učencev: **Pod večjim.**
- Učiteljica: Zelo postrani, zelo poševno. In takrat se večji del žarkov ...
- Učenec A: Odbije.
- Učiteljica: Odbije **pod enakim kotom**, zato se morska gladina sveti, ne? Oziroma blešči. Danes bomo nadaljevali ...